

Není skepse jako skepse

PhDr. Petr Nesvadba, CSc.

Skeptikové nebývají příliš oblíbení; lidé mají tendenci vnímat je jako škarohlídy, jimž je nejlepší se vyhnout. Zaslouží si ale skepticismus tuto nevraživost?

Antická **škola skeptiků** usilovala o určení toho, co je **blaženost**, a o nalezení **pravé cesty** k ní. Řešení však spočívalo nikoli v nalezení nějaké klíčové a obecně platné pozitivní hodnoty či cíle, na něž by člověk mohl (ba přímo měl) upřít svoji pozornost a životní usilování, nýbrž v opaku: v názoru, že žádnou **absolutní „pravdu“ nalézt nelze!** Skeptici soudili, že nepoměr mezi složitostí věcí a možnostmi lidského poznání je tak obří, že snaha o jeho minimalizaci (natož odstranění) je marná. Moudrý člověk se tedy **zdržuje** („epoché“) absolutních tvrzení i pokusů měnit v souladu s nimi chod světa a zaujímá principiální **postoj pochybování**. V duši takového jedince rozhostí se pak skutečný, trvalý a hluboký **klid, mír a vyrovnanost** („ataraxia“)..

Od starověku čelí skepticismus mnoha **výtkám**. Bývá obviňován z rezignace, lhostejnosti, pasivity a pesimismu. Pracovně si proto dovolím rozlišit **skepsi „nezdravou“** a **skepsi „zdravou“**. Původně jsem uvažoval o dvojici „destruktivní“ - „konstruktivní“ skepse, avšak zamítl jsem ji, neboť by byla matoucí; sám pojem skepse zahrnuje totiž nezbytný prvek destrukce (v první řadě sebejistoty poznávajícího subjektu).

Skepsi **„nezdravou“** rozumím takovou podobu distance vůči možnosti odhalení složitosti světa a jeho praktické přeměny, která vede k různým formám úniku ze světa, k individuální i sociální pasivitě, lhostejnosti, nihilismu, fatalismu apod., ústícím buď do stavů zoufalství a beznaděje, nebo do vyhledávání náhradních „jednoduchých řešení“.

Skepsi **„zdravou“** rozumím takovou podobu distance, která neodmítá životní hledání, kladení ani řešení problémů, ale uvědomuje si relativnost a omezenost jakýchkoli odpovědí; je tudíž takovým druhem pochybnosti, jež je naopak moudrá, skromná a plodná, inspirující neustávající tvořivý pohyb lidského poznání i praxe. Wilhelm Weischedel ve své „Skeptické etice“ soudí, že skutečný skepticismus coby **radikální tážení** může naplnit svoji specifickou úlohu „pouze tehdy, jestliže se udržuje uprostřed mezi přitakáním a popřením. Musí být v každém ohledu otevřeným skepticismem.“

Ne náhodou Aristotelés konstatoval, že kořeny filosofování jsou **údiv – a pochybnost!** Ano, suspenze naší sebejistoty a pozastavení v údivu – toť „štit i zbraň“ proti **krajnostem**. Na straně jedné proti **absenci jakékoli skepse**, která vede k **extrému falešné sebejistoty a pýchy lidského rozumu** a dříve či později i k totalizujícím nárokům na svět a na druhé lidi, k hypertrofii Ega (ať individuálního, nebo kolektivního). Dějiny nás učí, že **dítětem pýchy bývá často fanatismus**. Právě fanatik je ten, kdo rezignoval na hledání, usilování, na kladení palčivých otázek, argumentaci, dialog. Je to člověk, který už prostě „ví“...

Na straně druhé proti **nadvládě „nezdravé“ skepse**, která absolutizuje prvek **nejistoty**, vede k **nedůvěře** vůči všemu a všem, **depresi, beznaději, úzkosti, deziluzi**, často končící ve fatalismu, odevzdanosti a zoufalství.

Oběma krajnostem je přitom společné cosi, co velice znepokojuje: obě si nepřipustně **zjednodušují svět, činí jej (uměle) samozřejmým, uzavřeným**. Vidí jej jednostranně – buď prizmatem zpupnosti, nebo zoufalství, a „co nadto jest, od ďábla jest“; stejně jednostranné jsou i jejich „recepty“ na to, jak se ke světu vztahovat: buď jej (třeba i násilím) přizpůsobit svým představám a očekáváním, nebo před ním prehnout. Odvádějí od kritického myšlení a jsou nebezpečně zneužitelné. Jsou nesmírně žádanou „půdou“ pro **manipulace** psychologické, politické, sociálně-ekonomické, mediální, náboženské i jakékoli jiné.

Chraň nás proto Bůh před fanatiky i před zoufalstvím! Budiž pochválena plodná a zdravá metodická skepse!